

شخصیت

706 - 699

خلیل‌بن احمد؛ جوهری؛ زبیدی، ذیل «شخص»؛ دهخدا؛ نفسی، ذیل واژه. شخصیت در علوم مختلف معانی اصطلاحی خاصی دارد؛ مثلاً، در روان‌شناسی به معنای الگوهای ثابت رفتاری هر انسان است که بر اساس افکار، احساسات و عواطف وی در طول زمان شکل می‌گیرند. در فلسفه شخصیت همان حقیقت وجود انسانهاست. معادل لاتین شخصیت "personality"، برگرفته از "persona" است به معنای نقابی که بازیگران تئاتر برای نمایش بهتر شخصیت داستانی بر صورت می‌گذاشتند (ع. امامی، ج ۴، ص ۱۵۰-۱۵۱؛ <دایرةالمعارف فلسفه راتلیج> ج ۷، ص ۳۰۹-۳۰۵؛ <دایرةالمعارف روان‌شناسی و دین>، ذیل "Persona").

ماهیت شخصیت انسان و تبیین مفاهیم نزدیک به آن همچون نفس، ابتدا مورد توجه فلاسفه قرار گرفت. در میان فیلسوفان یونان قدیم، افلاطون^۱ (جمهوری^۲، c۴۳۳-b۴۳۳، ۴۳۶-۴۳۶b) شهوت، همت و عقل را سازنده شخصیت انسان دانسته است. ارسطو^۳ (ص ۲-۶) نفس را که شامل بخش تغذیه‌ای، عاطفی و عقلانی است، نیروی پویای شخصیت به‌شمار آورده است. مکاتبی فکری چون اومانیسم^۴ بر پایه برداشتی خاص از شخصیت انسان شکل گرفتند (ع. شوپنهاور^۵، ص ۶۴-۷۱؛ مجتهدی، ص ۸۵-۸۸؛ دولیمو^۶، ص ۱۳-۱۸). در میان متفکران مسلمان، ابن‌سینا (ص ۱۱۶-۱۲۳، ۲۷-۲۸) انسان را دارنده نفس نباتی، حیوانی و انسانی و عنصر اصلی شخصیت او را نفس انسانی (عقل) دانسته است. غزالی (ج ۱، ص ۱۳-۲۷) نیز به عوامل مؤثر در شکل‌گیری نفس انسان پرداخته است. در قرآن کریم با واژگانی چون روح، نفس، قلب و عقل به مفهوم شخصیت اشاره شده است. همچنین در آیه ۸۴ سوره اسراء، واژه «شاکله» به کار رفته که شماری از مفسران مراد از آن را حالات و ملکات اخلاقی نفس دانسته‌اند و بنابراین با شخصیت پیوند نزدیک دارد (ع. شاکله^۷). در قرآن و احادیث صفات شخصیتی مثبت و منفی برای انسان، از قبیل حسن خلق، و نمونه‌هایی از الگوها و شخصیت‌های متعالی معرفی شده‌اند (ع. طبری، ذیل اسراء: ۸۴؛ ابن‌بابویه، جاهای متعدد؛ طبرسی، ذیل اسراء: ۸۴؛ هبثی، ج ۸، ص ۲۰-۲۷؛ طباطبائی، ذیل اسراء: ۸۴).

در علم حقوق، شخصیت قابلیت است در انسان که بتواند در جامعه دارای حق و تکلیف گردد و آن را با واسطه یا بدون واسطه اجرا کند. به کسی که از این قابلیت برخوردار است، شخص حقوقی (به معنای عام) گفته می‌شود. همه انسانها،

ص ۲۹۲-۲۹۳، ۳۳۰-۳۳۴). امینی از دیوان شعر او گزارش کرده است (ع. ج ۲، ص ۷۲۲)، ولی سایر منابع از چنین دیوانی سخن نگفته‌اند. هاشم محمد شخص که جامع‌ترین شرح حال وی را نگاشته، نیز وجود چنین دیوانی را گزارش نکرده و بلکه گفته او کم شعر می‌گفته که از آن میان فقط چند قطعه باقی مانده است (ج ۳، ص ۳۳۰؛ نیز ع. عبدالرضا شخص، ص ۳۰۰؛ فتاوی، ص ۶۴).

منابع: محمدحسن آقا بزرگ طهرانی، طبقات اعلام الشیعة: نقباء البیشر فی القرن الرابع عشر، قسم ۴-، مشهد ۱۴۰۴؛ جعفر بن باقر آل مجوبه، ماضی النجف و حاضرها، بیروت ۱۴۰۶/۱۹۸۶؛ حسن امین، مستدرکات اعیان الشیعة، بیروت ۱۴۰۸-۱۴۱۶/۱۹۸۷-۱۹۹۶؛ محمد هادی امینی، معجم رجال الفکر و الادب فی النجف خلال الف عام، [نجف] ۱۴۱۳/۱۹۹۲؛ محمدعلی بن احمد تاجر بهرانی، منتظم الدرین فی تراجم علماء و ادباء الاحساء و القطیف و البحرین، چاپ ضیاء بدر آل سنبل، بیروت ۱۴۳۰؛ کاظم حائری، الشهد الصدیر سموی الذات و سمو الموقف، قم ۱۴۲۷؛ محمد حرزالدین، معارف الرجال فی تراجم العلماء و الادباء، قم ۱۴۰۵؛ محمد حسینی، محمدباقر الصدر: حیاة حافظة.. فکر خلاق، بیروت ۱۴۲۶/۲۰۰۵؛ علی خاقانی، شعراء الغری، او، النجفیات، نجف ۱۳۷۳/۱۹۵۴، چاپ افسر قم ۱۴۰۸؛ محمدعلی روضاتی، جامع الانساب، ج ۱، اصفهان ۱۳۳۵ ش؛ حسین شاکری، علی فی الکتاب و السنة و الادب، ج ۵، قم ۱۴۱۸؛ عبدالرضا شخص، «من علمانا المجاهدين آية الله السيد محمدباقر الشخص، ۱۳۱۵-۱۳۸۱هـ»، الموسوم، ش ۱۶ (۱۴۱۴)؛ هاشم محمد شخص، اعلام هجر: من الماضین و المعاصرین، ج ۳، بیروت ۱۴۲۵/۲۰۰۴؛ احمد عبدالله ابوزید عاملی، محمدباقر الصدر: السیرة و المسیرة فی حقائق و وثائق، بیروت ۱۴۲۹/۲۰۰۸؛ محمد غروی، مع علماء النجف الاشراف، بیروت ۱۴۲۰/۱۹۹۹؛ کاظم عبود فتلاوی، المنتخب من اعلام الفکر و الادب، بیروت ۱۴۱۹/۱۹۹۹؛ فرج قطیفی، مجموعة مؤلفات الشیخ فرج العمران قدس سره (۱۳۲۱-۱۳۹۸ هـ)، بیروت ۱۴۳۱؛ محمد خیر رمضان یوسف، معجم المؤلفین المعاصرین فی آثارهم المخطوطة و المفقودة و ما طبع منها او حقق بعد وفاتهم، ریاض ۱۴۲۵/۲۰۰۴.

/ محمد رئیس زاده /

شخصیت، قابلیت در انسان یا برخی موضوعات اعتباری، که به واسطه آن می‌توانند از برخی حقوق و تکالیف برخوردار شوند و اعمال حقوقی را با واسطه یا بدون واسطه اجرا کنند. واژه شخصیت مصدر جعلی از کلمه «شخص» (به معنای فرد، آدم، جثه و هیكل، شیخ، ذات و خود است) ←

1. Routledge encyclopedia of philosophy

2. Encyclopedia of psychology and religion

3. Plato

4. Republic

5. Aristotle

6. humanism

7. Arthur Schopenhauer

8. Delumeau